

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle saamen kielilain muuttamisesta

Lausuntoyhteenveto

I Johdanto

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle saamen kielilain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamen kielilakia. Saamen kielilailla turvataan perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vaatimalla tavalla saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa saamen kieltään, inarinsaamea, koltansaamea tai pohjoissaamea. Esitys on riippuvainen hallituksen esityksestä eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi. Mahdolliset muutokset näissä uudistuksissa eivät saa heikentää saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä, ja tästä syystä tulee saamen kielilakia tarkistaa vastaavasti. Edellä mainittujen uudistusten ollessa vielä vireillä, tehdään tässä vaiheessa ainoastaan näiden uudistusten edellyttämät tärkeimmät ja kiireellisimmät muutokset saamen kielilakiin, eikä kaikkia kielilain kehittämisen kannalta tärkeitä muutostarpeita tässä yhteydessä pystytä toteuttamaan. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2017.

Lausuntopyyntöt lähetettiin 30.1.2017 Saamelaiskäräjille, kolttien kyläkokoukselle, ministeriöille, saamelaisten kotiseutualueen kunnille, relevanteille muille viranomaisille sekä saamelaisjärjestöille. Lausuntoja pyydettiin ensisijaisesti Lausuntopalvelu.fi -palvelun kautta. Lausuntopalvelussa myös kaikki muut tahot pystyivät antamaan lausuntoja. Lausunnot pyydettiin toimittamaan lausuntopalvelun kautta tai suoraan oikeusministeriölle viimeistään 10.3.2017 mennessä. Osa lausunnonantajista pyysi lausunnonleen lisäaikaa.

Lausunnon antoivat:

Apulaisoikeuskansleri
Enontekiön kunta
Inarin kunta
Kolttien kyläkokous
Korkein hallinto-oikeus
Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmliliih ry

Lapin aluehallintovirasto
Lapin ELY-keskus
Lapin käräjäoikeus
Lapin liitto
Lapin maistraatti
Lapin sairaanhoitopiiri
Lapsiasiavaltuutettu
Liikenne- ja viestintäministeriö
Metsähallitus
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Paliskuntain yhdistys
Poliisihallitus
Saamelaisalueen koulutuskeskus
Saamelaiskäräjät
SámiSoster ry
Sisäministeriö, Rajavartiolaitoksen esikunta
Sodankylän kunta
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Kuntaliitto ry
Valtioneuvoston kanslia
Valtiovarainministeriö
Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
Ympäristöministeriö

Lausuntoja annettiin yhteensä 30 kappaletta. Lisäksi tasa-arvovaltuutettu ilmoitti, ettei tasa-arvovaltuutettu anna asiassa lausuntoa. Apulaisoikeuskansleri, korkein hallinto-oikeus, lapsiasiavaltuutettu, liikenne- ja viestintäministeriö sekä poliisihallitus totesivat lausunnoissaan, ettei niillä ole lausuttavaa asiassa. Lisäksi ympäristöministeriö, Lapin ELY-keskus ja Paliskuntain yhdistys lausuvat, ettei niillä ollut huomautettavaa hallituksen esityksen luonnoksesta.

Tässä lausuntoyhteenvedossa lausuntojen sisältö on esitetty jaoteltuna lausuntopyynnön kysymysten mukaisesti.

II Yhteenveto lausunnoista

1. Yleiset huomiot luonnoksesta hallituksen esitykseksi saamen kielilain muuttamisesta

Yleisenä huomiona lausunnonantajat pitivät saamen kielilain muuttamista kannatettavana. Kolttien kyläkokous, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, Suomen Kuntaliitto ja Saamelaisalueen koulutuskeskus pitivät hallituksen esitystä tarpeellisena ja luonnosta pääosin asianmukaisena. Metsähallituksen mukaan kielilakiin on varsin perusteltua tehdä viranomaisissa sekä muussa lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi tarpeelliset korjaukset ja päivitykset. Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmliih ry katsoo, että esitys pitää sisällään hyödyllisiä ja ajankohtaisia uudistuksia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja Lapin aluehallintovirasto toteavat, että lain uudistus on välttämätön, jotta saamelaisten kielelliset oikeudet eivät heikenny maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen yhteydessä. Saamelaiskäräjät ja Enontekiön kunta pitävät tärkeänä, että esityksessä on lausuttu selvästi tavoite siitä, etteivät kyseiset uudistukset heikennä saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon harjoittamisen edellytyksiä. Myös Lapin sairaanhoitopiiri pitää perusteltuna saamen kielilain tarkistamista, jotta mahdolliset muutokset sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä sekä hallinnon järjestämisessä maakuntalain uudistuksessa eivät heikennä saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia tai kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä.

Kolttien kyläkokous toteaa, että saamen kielilain tulee taata saamelaisille oikeus kehittää kieltään ja kulttuuriaan ja että lain tulee olla velvoittava saamelaisten kotiseutualueella toimiville viranomaisille ja palveluntuottajille. Myös Lapin aluehallintovirasto toteaa, että saamen kielilain tulisi olla velvoittava niiden viranomaisten ja palveluntuottajien osalta, jotka toimivat saamelaisten kotiseutualueella.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää kannatettavana ratkaisuna sitä, että luonnos hallituksen esitykseksi sisältää tässä vaiheessa vain maakuntauudistuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen kannalta kiireellisimmät muutokset, koska näin voidaan välttää se, että maakunta- ja sote-uudistus vaikuttaisivat heikentävästi nykyisen lainsäädännön mukaisiin saamelaisten kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan varhaiskasvatuksen ja koulutuksen osalta saamen kielilakiin esitetyt (32 §) käsitteelliset tarkennukset ja ajantasaistukset ovat perusteltuja.

Lapin aluehallintovirasto muistuttaa, että saamelaisten kieleen ja kulttuuriin liittyvät oikeudet eivät kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten sitoumusten velvoitteista huolimatta toteudu yhdenvertaisesti muihin väestöryhmiin nähden, mikä tulisi huomioida kielilakia uudistettaessa.

3 §:SSÄ OLEVAN SAAMELAISEN MÄÄRITELMÄN POISTAMINEN

Saamelaiskäräjät toteaa lausunnossaan pitävänsä esityksessä käytettyä käsitettä ”saamenkielinen” tulkinnanvaraisena ja perustuslain 17.3 §:n kannalta ongelmallisena ja esittää muutoksesta luopumista. Saamelaiskäräjät esittää, että lakiesitykseen tai sen perusteluihin lisätään viittaus perustuslain 17.3 §:ään ja saamelaisten alkuperäiskansa-statukseen. Saamelaiskäräjät painottaa, että tämä kirjaus vastaisi perustuslain 17.3 §:n tarkoitusta. Saamen kielilaki on säädetty perustuslain perustalta saamelaisten kielellisten perusoikeuksien toimeenpanemiseksi. Saamelaiskäräjät toteaa, että mainitussa perustuslain säännöksessä turvataan saamelaisten kielelliset oikeudet, mutta siinä ei puhuta saamenkielisistä. Saamenkielinen voi olla ja saamenkieliseksi voi tulla kuka tahansa, joka on opetellut tai opettelee saamen kielen, mutta ”saamelainen” on etninen käsite. Saamelaiskäräjät pitää positiivisena sitä, että hallituksen esityksessä on tuotu esille se, ettei äidinkielimerkinnällä väestötietoihin ole suoria oikeusvaikutuksia. Saamelaiskäräjät myös korostaa, että Saamelaiskäräjien vaaliluettelo on kulloistenkin vaalien toimittamiseen tarkoitettu luettelo vaalien äänioikeutetuista ja esittää tämän lisäämistä lakiesityksen perusteluihin.

Myöskään kolttien kyläkokous ei kannata termin ”saamenkielinen” käyttämistä vaan lausuu, että ilmaisu saamelainen tulee palauttaa kielilakiin.

Viranomaiset kannattavat pääosin lain 3 §:n 2 kohdan kumoamista siten, ettei saamelaisen määritelmä kielilaisissa olisi enää sidoksissa saamelaiskäräjistä annetun lain määritelmään. Inarin kunta, Saamelaisalueen koulutuskeskus ja saamelaisjärjestöt kuitenkin suhtautuvat Saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen tavoin kriittisesti terminologian muutoksiin.

Valtioneuvoston kanslian mukaan Saamelaiskäräjien saamelaismääritelmän kumoaminen on erittäin tarpeellinen ja tervetullut muutos.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan saamelaisen määritelmän poistaminen ja termin ”saamenkielinen” käyttäminen laissa on perusteltua, mutta perusteluja olisi kuitenkin hyvä avata sekä arvioida ainakin yleisellä tasolla muutoksen vaikutuksia, sillä muutos ilmeisesti väljentää tulkintaa ja tuo lain soveltamisen piiriin ainakin juridisella tasolla laajemman väestön.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa sitä, että saamen kielilaisista poistetaan viittaus saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään. Ilmaisun ”saamenkielinen” käyttäminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että henkilön saamenkielisyyttä ryhdytään palvelutilanteessa arvioimaan. Väestötietojärjestelmään on mahdollista merkitä vain yksi äidinkieli, ja saamenkielisiksi rekisteröityneitä henkilöitä on vähemmän kuin jotakin saamen kieltä puhuvia saamelaisia. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan Väestötietojärjestelmään tulisi harkita mahdollisuutta kirjata henkilölle useita äidinkieliä.

Metsähallitus pitää hyvänä, että laista poistetaan viittaus saamelaiskäräjistä annetun lain mukaiseen saamelaisen määritelmään.

Lapin käräjäoikeus pitää ehdotusta poistaa saamen kielilaisista saamelaisen määritelmää perusteltuna ja toteaa, että saamen kielilain takaamien oikeuksien kohdentaminen saamenkielisiin aktivoi osaltaan saamen kielen käyttöä myös tuomioistuimissa.

Inarin kunta toteaa, että lakiesitys on ristiriidassa pohjoismaisen saamelaissopimuksen 21 artiklan kanssa, jossa todetaan, että saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä tuomioistuimissa ja asioitaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueella. Inarin kunnan mukaan olisi johdonmukaista, että saamen kielilaisissa säilytettäisiin nykyinen maininta, jonka mukaan kielelliset oikeudet koskevat saamelaisia. Oikeuksien laajentaminen saamenkielisiin laajentaisi kielellisiä oikeuksia nykyisestä, millä voi olla myös kustannusvaikutuksia. Lausuntonaan kunta esittää, että kielilakia ei muuteta niin, että ne laajenisivat koskemaan saamenkielisiä.

Saamelaisalueen koulutuskeskus pitää tärkeänä, että saamen kielilain tulee koskea kaikkia saamelaisia, ei vain saamenkielisiä.

Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmlieih ry ei tue ehdotusta korvata termi ”saamelainen” termillä ”saamenkielinen”, sillä yhdistyksen mukaan saamelaisista vain pieni osa on oppinut jonkin saamen kielistä äidinkielenään. Yhdistys muistuttaa, että kielenvaihto on ollut varsinkin koltan- ja inarinsaamen, osalta paikoin erittäin nopeaa. Saamen kielilain tulisi toteuttaa perustuslain 17 § 3 momenttia ja taata saamelaisille oikeus kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Yhdistys ei näe, että

käsitteen jättäminen ennalleen tuottaisi tilanteita, joissa saamenkielinen palvelu jäisi saamatta saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän vuoksi, sillä kielilain soveltaminen ei edellytä, että henkilö olisi saamelaiskäräjien vaaliluettelossa. Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmiliih ry muistuttaa, että väestökisterikeskuksen äidinkieliformantti on varsinkin vanhemmassa polvessa monesti epäluotettava ja että Suomessa puhutut eri saamen kielet on voinut merkitä äidinkieleksi vasta 2010-luvulla. Lisäksi saamenkieliset palvelut ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden piiriin hakeutuvat ovat lähtökohtaisesti saamenkielisiä.

SámiSoster ry esittää muutosehdotuksesta luopumista ja toteaa, että muutos olisi alkuperäiskansan kieltä ja kulttuuria turvaavan perustuslain perusoikeussäännöksen vastainen. Yhdistys huomauttaa, että saamelainen on etnisyyteen perustuva käsite, jossa kieli on vain yksi osatekijä. Pitemmällä aikavälillä käsitteiden muuttamisella voi olla perustavaa laatua olevia vaikutuksia saamelaisten oikeusasemaan ja yleiseen käsitykseen saamelaisista kansana ja alkuperäiskansana, sillä käsite ”saamenkielinen väestö” vahvistaa käsitystä saamelaisista lähinnä alueellisena kielivähemmistönä. SámiSoster ry huomauttaa, että muutoksen myötä lain tarkoituksena on turvata saamelaisten kielelliset oikeudet perustuslain mukaisesti, mutta varsinaiset konkreettiset oikeudet turvattaisiin saamenkielisille, joka on tulkinnanvarainen ja epämääräinen käsite. Yhdistys kuitenkin toteaa, että jos käsitettä saamenkielinen käytetään, tulisi se määritellä 3 §:ssä. Yhdistys viittaa myös pohjoismaiseen saamelaissopimukseen, jossa turvataan nimenomaan saamelaisten kielelliset oikeudet. SámiSoster ry esittää, että asia voitaisiin ratkaista esimerkiksi ottamalla lain 3 §:n 2 kohdan perusteluihin vuoden 1991 saamen kielilain perustelujen ja eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanoton tapainen maininta, ettei saamelaiskäräjälain mukaisen saamelaisen määritelmän tarkoituksena ole johtaa viranomaisia tutkimaan, onko saamen kielen käyttämistä vaativa asianosainen pykälässä tarkoitettu saamelainen.

KIELITAITOISET VIRANOMAISET, TULKIT JA MUUT AMMATTILAISET

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan 14 §:n (*Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset*) 2 momenttiin lisättävä viittaus maakuntalakiin on perusteltu. Sosiaali- ja terveysministeriö myös toteaa, että vaikka 25 §:n 2 momenttiin ehdotettu palkallista virkavapautta koskevan säännöksen laajentaminen Lapin maakuntaan ei ole velvoittava, esittää ministeriö harkittavaksi vaihtoehtoa, jossa säännös ulotettaisiin vain niihin henkilöihin, jotka työtehtäviensä perusteella tarvitsevat tai voivat tarvita saamen kieltä. Teknisluontoisena huomautuksena sosiaali- ja terveysministeriö huomauttaa, että selvyiden vuoksi 25 §:ssä tulisi sanoa suoraan, että velvoite koskee Lapin maakuntaa, eikä viitata lain 2 §:n 1 momenttiin.

Monet lausunnonantajat nostivat esiin tarpeen huolehtia viranomaisten, viranhaltijoiden ja palveluntuottajien kielitaidosta sekä saamen kielten tulkkien riittävästä. Kolttien kyläkokous toteaa, että saamelaisten kielellisiä oikeuksia tulee vahvistaa monipuolisesti muun muassa lisäämällä saamen kieliä osaavien viranhaltijoiden määrää. Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Lapin aluehallintoviraston mukaan kielilain ohella tarvitaan tehokkaita toimia muun muassa saamen kieliä osaavien viranomaisten määrän lisäämiseksi sekä saamen kielten kääntämis- ja tulkkausresurssien saatavuuden parantamiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että saamelaisten kielellisten oikeuksien tosiasiallista toteutumista tulisi vahvistaa monipuolisesti, ja erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, että pohjoissaamen lisäksi myös inarinsaamen- ja koltansaamenkielisten henkilöiden kielelliset oikeudet toteutuvat.

Myös valtioneuvoston kanslian mukaan tulee huolehtia siitä, että saamen kielten kääntäjiä ja tulkkeja koulutetaan riittävästi, sillä päteviä kääntäjiä ei ole riittävästi. Tämä tulee ottaa huomioon asioiden käsittelyssä myös siten, että tarvittaviin saamen käännöksiin varataan riittävästi aikaa.

Saamelaisalueen koulutuskeskus esittää luonnoksessa huomioitavaksi saamenkielisten työntekijöiden vähäisen määrän viranomaisissa ja elinkeinoelämän palveluksessa.

UUDET SOTE-PALVELUIDEN TUOTTAJAT

Lapin aluehallintovirasto ja Lapin sairaanhoitopiiri nostavat esiin maakunta- ja sote-uudistuksen mukanaan tuomat uudet sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajat. Lapin aluehallintovirasto huomauttaa, että maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen yhteydessä mukaan tulee todennäköisesti runsaasti uusia palveluntuottajia, jotka tuottavat palveluita myös saamenkielisille ja tämä seikka on otettava huomioon myös tulevien palveluntuottajatahojen osalta. Lapin sairaanhoitopiiri katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida, pitäisikö velvoite saamenkielisen palvelun antamiseen ja toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa saameksi tiedottamiseen ulottaa koskemaan saamelaisten kotiseutualueella myös muita kuin maakunnan määräysvallassa olevia sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajia, kuten yritysten tai järjestöjen palveluita.

RESURSSIT JA TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Kolttien kyläkokous näkee, että resursseja saamen kielten käännös- ja tulkkaustyöhön tulee lisätä. Myös Lapin liiton mukaan saamenkielisten palvelujen saatavuuden parantaminen edellyttää saamen kielten kääntämis- ja tulkkausresurssien saatavuuden sekä viranomaisten resursoinnin merkittävää parantamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on erittäin tyytyväinen siihen, että kuntayhtymät kirjataan lakiin valtioneuvostuskelpoisina lain toimeenpanosta aiheutuvien kulujen kattamiseksi. Myös Lapin sairaanhoitopiiri pitää positiivisena, että kuntayhtymät on esityksessä otettu valtioneuvostuksen piiriin, joskin maakuntauudistus toteutuessaan tekee korjauksen osin tarpeettomaksi. Lapin sairaanhoitopiiri katsoo, että kyseinen muutos kielilakiin on välttämätöntä tehdä joka tapauksessa riippumatta hallituksen esityksestä eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi.

Valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Lapin sairaanhoitopiiri ja Lapin liitto kiinnittävät huomiota esityksen taloudellisten vaikutusten arviointiin.

Valtioneuvoston kanslian käsityksen mukaan esityksen taloudelliset vaikutukset eivät liene merkittäviä, mutta kuitenkin esityksellä on taloudellisia vaikutuksia, kuten lisääntyviä käännös- ja tulkkaustarpeita. Siksi lakiehdotuksessa tarkoitettujen viranomaisten tulee varautua siihen, että käännöksiin ja tulkkauksiin on riittävästi määrärahoja käytettävissä.

Valtiovarainministeriö tähdentää, että jatkovalmistelussa esityksen taloudelliset vaikutukset tulee tarkistaa yhteneväisiksi oikeusministeriön hallinnonalan taloussuunnittelussa ja julkisen talouden suunnitelmaa varten tehtyjen taloudellisten vaikutusten arviointien kanssa ja että mahdolliset

muutokset on toteutettava valtiontalouden kehyspäästösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, ettei esityksen vaikutuksia ole riittävästi arvioitu. Ministeriön mukaan esitys lisäisi olennaisesti saamen kieleen liittyviä oikeuksia ja muutoksen henkilöstövaikutukset, vaikutukset saamenkielisten oikeuksiin palvelujärjestelmässä sekä taloudelliset vaikutukset tulisi riittävällä tavalla arvioida sekä ratkaista, miten aiheutuvat lisäkustannukset katetaan. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan esimerkiksi tulkkausresurssien niukkuuden vuoksi esityksen mukaisella oikeuksien laajentamisella voi olla vaikutuksia siihen, että esimerkiksi palvelujen antamiseen liittyvissä tilanteissa syntyy pula tulkkausresursseista. Esityksessä tulisi siten myös arvioida ja esittää, miten käytännössä voidaan varmistaa, että saatavilla on esityksen edellyttämät saamen kielen taitoiset henkilöt ja muut resurssit ja onko resursoinnin lisäämisellä kielteisiä vaikutuksia vastaaviin osaamistarpeisiin liittyen.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää perusteltuna, että valtionavustuksia koskevaan 31 §:ään lisätään maakunnat ja kuntayhtymät, mutta huomauttaa, että luonnos jättää epäselväksi sen, onko tarkoitus kattaa saamen kielilain velvoitteista aiheutuvat lisäkustannukset täysimääräisenä. Ministeriön mukaan olisi syytä arvioida vaikutusarvioinnissa aiheutuvat lisäkustannukset sekä täsmentää sääntelyä siitä, miten aiheutuvat lisäkustannukset aiotaan korvata.

Lapin sairaanhoitopiirin mukaan esitysluonnoksen vaikutusarviointi on kaikkiaan varsin ylimalkaista, eikä esityksestä käy ilmi, miten mahdolliset lisäkustannukset on tarkoitus kattaa. Lapin sairaanhoitopiiri korostaa, että maakunnalle ei tule aiheutua saamen kielilaista eikä sen tarkistamisesta sellaisia uusia velvoitteita, joiden kustannuksista valtio ei täysimääräisesti vastaa.

Lapin liitto korostaa, että kielilain taloudelliset vaikutukset tulisi tarkkaan arvioida ja osoittaa Lapin maakunnalle, kunnille ja sote-keskuksille riittävät resurssit lain toteuttamiseen. Kielilain myötä tulevat ammattilaisten koulutustarpeet tulisi myös arvioida tarkkaan.

Inarin ja Enontekiön kunnat kiinnittävät huomiota kuntien resursseihin. Inarin kunta huomauttaa, että kunnat eivät saa kielilaista aiheutuviin velvoitteisiin riittävästi valtion rahoitusta. Inarin kunnalle aiheutuvia kustannuksia lisää se, että Inarissa ainoana Suomen kunnista käytetään kolmea saamen kieltä. Enontekiön kunta pyytää tarkentamaan, mikä on kunnan rooli asiassa, jossa saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Enontekiön kunta korostaa, että esityksessä tulee tarkentaa, kuinka saamelaisten yhdenvertaisuus omakielisten palvelujen saamisessa muihin väestöryhmiin nähden turvataan. Samalla tulee tuoda selkeästi esille se, kuinka palvelut ja muut kielilain edellyttämät velvoitteet rahoitetaan saamelaisalueen kunnissa kielilain mukaisesti, jotta kunta voisi aidosti olla kaksikielinen.

SAAMELAISALUEEN ULKOPUOLELLA ASUVAT SAAMELAISET

Saamelaiskäräjät, kolttien kyläkokous, yhdenvertaisuusvaltuutettu, Lapin aluehallintovirasto, Lapin liitto ja Saamelaisalueen koulutuskeskus kiinnittävät lausunnoissaan huomiota saamelaisalueen ulkopuolella asuvien saamelaisten oikeuksiin.

Saamelaiskäräjät esittää, että saamen kielilain uudistamisen yhteydessä otetaan käsiteltäväksi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaiset ja heidän kielellisten

perusoikeuksiensa toteutuminen. Muuttoliike saamelaisten kotiseutualueelta kaupunkeihin ja muihin kasvukeskuksiin lisääntyy, ja saamelaisalueen ulkopuolella asuvat saamelaiset eivät saa omakielisiä palveluja, mikä vaatii pikaista korjausta valtiovallan taholta. Saamelaiskäräjät tähdentää, että saamelaisyhdistykset, jotka toteuttavat saamen kielilain velvoitteita, tulisi ottaa saamen kielilain 31 § (Valtion taloudellinen vastuu) piiriin siten, että ne voisivat hakea oikeusministeriöltä avustusta saamen kielilain toteuttamisesta aiheutuneisiin kuluihin. Tämä tukisi kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten kielellisiä oikeuksia ja myös saamen kieliä.

Kolttien kyläkokous, Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja Lapin aluehallintovirasto pitävät tärkeänä saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja opetuksen sekä saamen kielen opetuksen saatavuuden parantamista myös saamelaisalueen ulkopuolella. Kolttien kyläkokous näkee, että saamenkielisen opetuksen kustannukset tulisi kattaa kokonaisuudessaan valtionavustuksin myös saamelaisalueen ulkopuolella. Saamelaisalueen koulutuskeskus esittää luonnoksessa huomioitavaksi lapsia ja nuoria koskevaa saamenkielisen kouluopetuksen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Lapin liitto toteaa, että saamenkielisissä palveluissa ja tulkkauksessa tulisi huomioida Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa kehitettyä osaamista ja palveluja ja huomauttaa, että etätulkausta ja -opetusta voidaan tarjota saamelaisten kotiseutualueelta käsin sen ulkopuolelle ja näin hyödyntää Lapin maakunnan sekä saamelaisten kotiseutualueen olemassa olevaa osaamista.

Lapin maistraatti huomauttaa, että sähköisen saamenkielisen asioinnin mahdollistaminen avaisi uusia palvelukanavia myös muun muassa pääkaupunkiseudulla asuville saamelaisille.

SAAMENKIELISET ERITYISRYHMÄT

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu toteavat, että hallituksen esityksessä tulisi huomioida saamelaisten erityisryhmien kuten vammaisten henkilöiden erityinen tulkkaus- ja muun vastaavan avun tarve ja sen järjestäminen, ja muistuttavat Suomen raitifoiman YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen velvoitteista.

Myös Kolttien kyläkokous pitää erittäin tärkeänä sitä, että esityksessä tulee huomioida saamelaisten erityisryhmien kuten aistivammaisten (kuurot ja kuurosokeat) sekä muiden vammaisten erityinen tulkkaustarve ja sen järjestäminen, jotta myös erityisryhmien kielelliset oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti. Kolttien kyläkokous huomauttaa, ettei Suomessa ole tällä hetkellä yhtään saamen kielen taitoista viittomakielen tulkkiä, vaikka tarve olisi suuri.

DIGITALISAATIO

Saamelaiskäräjät esittää, että viranomaisten tiedottamista koskevaan 8 §:ään lisätään maininta siitä, että viranomaisten tiedottaminen pitää sisällään myös verkossa tapahtuvan saamenkielisen tiedottamisen. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että internetissä tiedottaminen tulee entisestään lisääntymään maakuntauudistuksen ja sote-uudistuksen myötä. Osana sote-uudistusta lisätään asiakkaiden valinnanvapautta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Asiakkaan oikeuksien toteutumisen ja vaikutusmahdollisuuden parantaminen edellyttää, että tietoa palveluihin hakeutumisesta on helposti ja riittävästi saatavilla asiakkaan omalla äidinkielellä. Tieto tulee olla yhdenvertaisesti saatavilla myös koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielillä, ja viranomaisten tulee huolehtia saamenkielisestä tiedottamisesta ja ohjeistuksesta internetissä, jotta saamelaiset eivät joudu

eriarvoiseen asemaan sosiaali- ja terveyspalvelujen saamisessa. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että tällä hetkellä viranomaisten verkkosivuilla on hyvin vähän tietoa saamen kielellä ja tiedotteet, ohjeistukset ja lomakkeet ovat pääosin suomeksi.

Myös Lapin maistraatti kiinnittää lausunnossaan huomiota digitalisaation vaikutuksiin. Lapin maistraatin mukaan maistraattien ja myös muiden valtion viranomaisten palveluiden ja toiminnan digitalisoinnin myötä fyysisistä palveluista tullaan siirtymään sähköisiin palveluihin ja alueellisesta toiminnasta kohti valtakunnallista toimintamallia. Näin esimerkiksi Lapissa asuvan asiakkaan Lapissa sijaitsevassa virastossa vireille laittama asia voidaan käsitellä jossakin muualla, ja myös asiakaspalvelua tullaan keskittämään valtakunnallisesti. Muutokset tulisi ottaa huomioon saamen kielilaisissa. Lisäksi lakiin tulisi ottaa säännökset saamen kielen käyttämisestä viranomaisten yhteispisteissä ja etäpalveluissa.

Lapin maistraatin mukaan saamenkielisten asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta digitalisaatio sisältää riskin kielellisen palvelun huononemisesta. Toisaalta uudet sähköiset palvelut voivat oikein toteutettuna jopa mahdollistaa nykyistä paremman kielellisen palvelun saamenkielisille asiakkaille riippuen siitä, miten asia valmistellaan ja toteutetaan käytännössä sekä viime kädessä siitä, mihin lainsäädäntö viranomaisia velvoittaa. Lapin maistraatti pitää tärkeänä, ettei saamenkielistä palvelua jätetä viranomaisen uuden sähköisen toimintamallin ulkopuolelle, jottei palvelun laatu huononnu yksilön kielivalinnan johdosta. Verkkoasiointi saamen kielellä on mahdollista toteuttaa, mikäli viranomaisten verkkosivut ja sähköiset järjestelmät mahdollistavat saamenkieliset erikoisfontit ja mikäli viranomaisen verkkosivuilla on riittävästi saamenkielistä ohjeistusta. Lapin maistraatti huomauttaa, ettei nykyinen laki velvoita tähän eikä uudistusta voida toteuttaa nyt vireillä olevan saamen kielilain aikataulussa, ja lisäksi asiaan liittyy edelleen käytännön ongelmia.

Lapin maistraatti tähdentää lisäksi, että viranomaisten verkkosivuilla tarjottavan informaation merkitys tulee digitalisaation myötä entisestään kasvamaan. Voimassa olevan lainsäädännön osalta on syntynyt epäselvyyttä siitä, koskeeko lain 8 §:n 2 momentti vain saamenkielisiä paperilomakkeita vai koskeeko se myös sähköisiä ja tulostettavia lomakkeita. Lapin maistraatti katsoo, että säännöstä voitaisiin täsmentää täyttämään nykyajan vaatimukset siten, että yksityisen kansalaisen kannalta kaikkein keskeisimpiä lomakkeiden tulisi olla saatavilla saamenkielisinä joko viranomaisten verkkosivuilla tai kansallisen palveluytlän kautta. Lisäksi koska lomakkeilla ei tänä päivänä juuri ole erillisiä täyttöohjeita, laissa pitäisi velvoittaa viranomaiset laittamaan verkkosivuilleen ainakin jonkinlaisen perusinformaation omista palveluistaan saamen kielellä.

Lisäksi digitalisaation nostavat esiin Enontekiön kunta ja Saamelaisalueen koulutuskeskus. Enontekiön kunta näkee haasteelliseksi saamenkielisten palvelujen turvaamisen ja saamenkielisen tiedottamisen järjestämisen erityisesti arkipäiväisessä verkkoviestinnässä vähäisten resurssein vuoksi ja katsoo, että asiaan on otettava tarkemmin kantaa esityksessä. Saamelaisalueen koulutuskeskus puolestaan toteaa, että saamen kielilaisissa tulisi myös huomioida tieto- ja viestintäteknologian asettamat vaatimukset opetustyössä. Digiajan opetusmenetelmät, oppimateriaalit, välineet, ohjelmisto ja laitteisto tulisi olla hyödynnettävissä niin, että opetusta voidaan antaa saamenkielisenä verkko-opetuksena.

SAAMEN KIELEN KÄYTTÄMINEN TUOMIOISTUIMISSA

Lapin käräjäoikeus huomauttaa, että esityksessä tarkasteltujen uudistusten lisäksi käräjäoikeuksia koskee käräjäoikeusverkoston kehittämishanke, jonka seurauksena käräjäoikeuden tuomiopiiri laajenee ja käräjäoikeuden varsinaiset istunnot keskittyvät useasti kansliapaikkakunnille. Asianosaiset osallistuvat vastaavasti istuntoihin yhä enemmän videon välityksellä. Sen vuoksi tulee huolehtia siitä, että saamelaisten mahdollisuudet käyttää äidinkieltään istunnoissa säilyvät vähintäänkin ennallaan ja mieluummin paranevat. Lapin käräjäoikeus toteaa, että saamen kielen aseman turvaamiseksi ja parantamiseksi olisi hyvä muuttaa oikeudenkäymiskaaren 4 luvun 1 §:n 2 momentin sanamuotoa niin, että tuomioistuimella olisi yksiselitteinen mahdollisuus käsitellä asia saamen kielellä, mikäli asiassa on saamenkielinen asianosainen, riippumatta siitä pidetäänkö istunto saamelaisten kotiseutualueella vaiko ei.

TULKKAUS JA ASIAKIRJOJEN KÄÄNTÄMINEN

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan 6 §:n lisäys, joka koskee oikeutta käyttää saamen kieltä kokouksissa ja pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa Lapin maakunnissa sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimissä, joissa on jäsenenä joku kotiseutualueen kunta, merkitsee olennaista muutosta nykytilaan. Ministeriö toteaa säännöksen ilmeisesti tarkoittavan sitä, että kaikkiin ko. kokouksiin on järjestettävä tulkkausmahdollisuus kaikilla niillä saamenkielillä, joiden kielisiä jäseniä toimielimeen kuuluu. Tästä aiheutuisi olennaisia lisäkuluja ja lisäksi saamen kielen tulkkausta on saatavilla hyvin rajoitetusti. Olisi punnittava tarkkaan, onko tarkoituksenmukaista käyttää nykyisiä tulkkauksen voimavaroja kokouskäytäntöjen tulkkaukseen. Ministeriö ei pidä lisäystä perusteltuna. Jos esitys kuitenkin etenee luonnoksen mukaisena, on esitykseen täydennettävä kyseisen lisäyksen vaikutusten arviointi sekä se, miten lisäkustannukset on tarkoitus kattaa.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön mukaan 16 §:n 2 momenttiin lisättävä Lapin maakunnan ei-harkinnanvarainen velvoite käyttää eräissä asiakirjoissa saamea silloin kun asialla erityistä merkitystä saamenkieliselle väestölle tulisi pykälätekstissä rajata siten, että kyse olisi asioista, jotka liittyvät saamelaisten kulttuuriin, elinkeinoon sekä asemaan alkuperäiskansana. Vaatimusta ei siten ulotettaisi Lapin maakunnan sote-huoltoa koskevaan päätöksentekoon ja asiakirjoihin.

Lapin liitto toteaa, että 6 §:n mukainen oikeus käyttää saamen kieltä tulee käytännössä tarkoittamaan tulkkausta, joka voidaan järjestää etänä. Lapin liiton mukaan 16 §:n osalta Lapin maakunnalle tulee jättää harkintavara, mitkä asiakirjat tuotetaan tai käännetään saamen kielille, ja asiat voidaan rajata esimerkiksi saamenkielisiä koskeviin asioihin.

Lapin sairaanhoitopiiri näkee, että lainvalmisteluteksteissä on syytä ottaa tarkemmin kantaa siihen, mitä edustuksellisilla toimielimillä 6 §:ssä tarkoitetaan, kun puhutaan maakunnan ja kuntayhtymän edustuksellisista toimielimistä, joissa saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä. Lapin sairaanhoitopiirin mukaan tarkoituksenmukaisinta voisi olla, että toimielimillä tarkoitetaan lähinnä maakunnan valtuustoa, hallitusta ja lautakuntia ja että maakunnan valtuustolla olisi toimivalta päättää soveltamisalasta yksityiskohtaisemmin. Asia voitaisiin toteuttaa selkeällä maininnalla hallituksen esityksen perusteluissa. Lisäksi Lapin sairaanhoitopiiri muistuttaa, että nykyisellään riittämättömien tulkkipalvelujen sitominen kokousmenettelyihin voi olla pois sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakas- ja potilastilanteissa tarvittavista tulkkauksista.

MUITA HUOMIOITA

Saamelaiskäräjät esittää, että esitysluonnoksessa saamelaisia koskevia perustuslain säännöksiä selostetaan tarkemmin ja kattavammin. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää, että esityksessä selostetaan tarkemmin yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotka olivat tavoitteina jo voimassa olevaa saamen kielilakia säädettäessä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa 17 §:n osalta, että sote-uudistuksen valinnanvapauslainsäädäntöluonnoksen mukaisessa mallissa ei ole perusteltua tai tarkoituksenmukaista, että kaikissa Lapin maakunnan yhtiöissä velvoitettaisiin laajassa mitassa saamen kielen käyttöön, vaan velvoitteen tulisi koskea kotiseutualueella toimivia yhtiöitä. Ministeriö myös esittää teknisluonteisena huomautuksena, että jos sääntely jää ehdotuksen kaltaiseksi, olisi selvyuden parempi sanoa 17 §:ssä suoraan, että velvoite koskee Lapin maakuntaa, eikä viitata lain 2 §:n 1 momenttiin.

Valtiovarainministeriön mukaan esityksessä tulisi perustella tarkemmin, miksi ns. palvelusitoumusta koskeva 25 §:n 3 momentti esitetään kumottavaksi, sillä perustuslakivaliokunnan mietinnön PeVM 4/2003 vp mukaan palvelusitoumusmahdollisuuden käytölle olisi tässä sääntely-yhteydessä hyväksyttävä, viime kädessä perustuslain 17 §:n 3 momentin säännöksistä johtuva peruste.

Lapin maistraatti toteaa, että saamen kielilakia koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan lain 7 §:llä (*Oikeus ilmoittaa saame äidinkieleksi väestötietojärjestelmään*) ei ole tarkoitus muuttaa äidinkielen ilmoittamista koskevaa viranomaiskäytäntöä. Lapin maistraatti huomauttaa, että lain 3 §:n perusteella voi saada käsityksen, että väestötietojärjestelmään voisi ilmoittaa äidinkieleksi vain jonkun kolmesta Suomessa puhuttavasta saamen kielestä, vaikka väestötietojärjestelmään on mahdollista merkitä äidinkieleksi mikä tahansa kieli. Maistraatti myös toteaa, että vaikka 7 §:n säännös on juridisesti täysin tarpeeton. Väestörekisteriviranomaisen näkökulmasta oikeus ilmoittaa saamen kieli äidinkieleksi väestötietojärjestelmään on itsestään selvä asia, ja näin ollen säännös voitaisiin kokonaan poistaa laista.

2. Onko esityksessä huomioitu kaikki relevantit viranomaiset ja ovatko viittaukset viranomaisiin ajan tasalla?

Saamelaiskäräjät esittää, että esityksen soveltamisalan viranomaisia tarkennetaan maakunta- ja sote-uudistuksesta johtuvilta osin ja esitykseen lisätään maakunnan liikelaitokset, maakunnan liikelaitosten johtokunnat, maakunnan toimielimet. Saamelaiskäräjät toteaa, että toisinaan viranomaisille on epäselvää, pitääkö heidän soveltaa ja noudattaa saamen kielilakia. Saamelaisten kotiseutualueella on tapahtunut viranomaisissa muutoksia viime vuosina, koska monien viranomaisten toimipisteet ja toiminnat ovat siirtyneet fyysisesti pois kotiseutualueelta ja alueelle on perustettu esimerkiksi yhteispalvelupisteitä. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää, että 2 §:n 1 momentin 2-kohtaa (valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset) tarkennetaan tai selvennetään lain perusteluissa.

Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota esityksen 2 §:n 1 momentin 3 kohtaan sekä 27 §:ään, joita esitetään muutettavaksi siten, että niissä mainitut aluehallintovirastot korvataan valtion lupa-, ohjaus- ja valvontavirastoilla. Valtiovarainministeriö tähdentää, että koska aluehallintavirastot tulevat toimimaan 31.1.2018 saakka ja uudet virastot perustetaan 1.1.2019 lukien, ei kyseistä

muutosta tulee tehdä. Saamen kielilain muutos on tarkoitus sisällyttää tältä osin valtiovarainministeriössä valmisteilla olevaan hallituksen esitykseen maakuntauudistuksen täytäntöönpanoa sekä valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenorganisointia koskevaksi lainsäädännöksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy näkemykseen, että ennen kuin aluehallintouudistus etenee, tulee käyttää nykyisiä termejä ko. viranomaisista. Sosiaali- ja terveysministeriö myös toteaa, että koska maakunnalle on tarkoitus jatkossa antaa myös muita tehtäviä kuin sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden järjestäminen, on perusteltua säilyttää maakunnat saamen kielilakiin myös muutoin kuin sote-palveluiden osalta.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön katsoo, että esitetty uusi 11 §:n 2 momentti, jossa 12–16 §:ien asiointia koskevien säännösten soveltamisala laajentuisi kotiseutualueelta Lapin maakuntaan, edellyttäisi vaikutusarviointia siitä, onko laajentamiseen olemassa resursseja ja mistä toiminnasta ne ovat mahdollisesti pois sekä mitkä ovat laajentamisen kustannukset. Jos soveltamisalaa laajennetaan, tulisi sen ministeriön käsityksen mukaan toteutua samalla periaatteella kun nyt on ehdotettu säädettäväksi sote-järjestämislain 6 §:ssä, eli velvoitteet eivät koskisi koko maakunnan toimintaa, vaan kotiseutualueen ulkopuolella vain niitä toimipisteitä, joihin on sote-järjestämislain 6 §:n mukaisesti keskitetty palveluja.

Sisäministeriön rajavartio-osasto esittää harkittavaksi, että lain soveltamisalaa koskevan 2 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteluissa täsmennettäisiin "edellä mainituilla kunnilla" tarkoitettavan jatkossakin ainoastaan momentin 1 kohdassa mainittuja Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntia, eikä esimerkiksi kaikkia Lapin maakunnan alueeseen kuuluvia kuntia.

Lapin aluehallintovirasto toteaa, että esitys sisältää tällä hetkellä tarvittavat viranomaiset, mutta muistuttaa, että valtion viranomaisten organisaatio- ja palvelukulttuurissa tulee tapahtumaan muutoksia, kun maakunta- ja valtion lupa- ja valvontavirastouudistus toteutuu.

Lapin maistraatti korostaa, että laista tulisi ilmetä selkeästi, mitkä viranomaiset kuuluvat sen soveltamisalaan, sillä viranomaiset eivät usein ole tietoisia siitä, tuleeko niihin soveltaa saamen kielilakia. Lapin maistraatin mukaan yksityiskohtaisen viranomaisluettelon asemasta lakiin voitaisiin ottaa yleissäännös, joka kattaisi kaikki ne valtion viranomaiset, joiden toimialueena on koko maa, jolloin lakia ei tarvitsisi muuttaa joka kerta kun viranomaisorganisaatioissa tapahtuu muutoksia. Lapin maistraatti huomauttaa, ettei lakia ole aina edes huomattu muuttaa tällaisissa tapauksissa, mainiten esimerkkinä muun muassa Liikenteen turvallisuusviraston Trafín.

Lapin maistraatti myös katsoo, että lain 2 §:n 2 momentin 2-kohdassa käytetty ilmaisu "valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset" on ilmaisuna vanhahtava. Alueellisesta toiminnasta ollaan siirtymässä valtakunnalliseen toimintamalliin. Lapin maistraatin mukaan laista ei ilmene selkeästi, millä tavalla ja missä laajuudessa saamen kielilakia on sovellettava sellaisessa viranomaisessa, jonka toimialue kattaa esimerkiksi koko Lapin maakunnan tai koko Pohjois-Suomen, mutta yksikään toimipiste sijaitse saamelaisten kotiseutualueella.

Sodankylän kunnan mukaan luonnos huomioi asiaankuuluvat viranomaiset ajantasaisesti.

Saamelaisalueen koulutuskeskus näkee, että viranomaisiin, joihin lakia sovelletaan, tulisi lisätä Saamelaisalueen koulutuskeskus. Lisäksi virkavapautta ja vapautusta työstä saamen kielen tiedon hankintaa varten koskevan 25 §:n tulisi koskea myös Saamelaisalueen koulutuskeskusta ja oppilaitos tulisi myös lisätä niiden toimijoiden joukkoon, jotka voivat saada lain 31 §:n mukaista valtionavustusta. Saamelaisalueen koulutuksen mukaan erillinen rahoitus on edellytys muun muassa kattavan saamenkielen ja saamenkielisen opetuksen takaamiseksi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuville lapsille ja nuorille sekä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa toimivien saamenkielisten työntekijöiden pätevoittämistä ja kielikoulutukselle.

3. Olisiko syytä sisällyttää lakiin erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa ja tulisiko tämä tehdä lain 32 §:ää muuttamalla vai lisäämällä kokonaan uusi säännös? Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut on mainittu voimassa olevan lain perusteluissa, mutta käytännössä kielelliset oikeudet toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollossa huonosti.

Osa lausunnonantajista katsoo, että saamen kielilakiin tulisi sisällyttää erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa. Monet lausunnonantajat ovat kuitenkin sitä mieltä, ettei erillinen säännös ole tarpeellinen.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä sitä, että saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisten kotiseutualueella turvataan täsmällisellä ja velvoittavalla laintasoisella säännöksellä. Kyse on saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta valtaväestöön nähden yhdenvertaisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Saamelaiskäräjät toteaa, että vuosien kokemus saamen kielilain soveltamisesta on osoittanut, ettei pelkka viittaussäännös saamen kielilakiin ole riittävä turvaamaan saamenkielisten palvelujen saamista. Saamelaiskäräjät tähdentää, että saamelaisten kielelliset perusoikeudet tulee turvata maakunta- ja sote-uudistuksissa. Saamelaiskäräjät ehdottaa 32 §:ä muutettavaksi seuraavasti:

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastilanteissa saamelaistella on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella. Edellä mainitun lisäksi tämän lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten on noudatettava tämän lain säännöksiä sovellettaessa potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (785/1992) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000).

Saamelaiskäräjät ehdottaa lisäksi lain 12 §:n muuttamista siten, että pykälän 2 momenttiin lisätään maininta saamelaisten oikeudesta käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella valtion ja aluehallinnon viranomaisissa tai sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita käytettäessä myös silloin, kun saamelaisten kotiseutualueella asuvan sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaan tarvitsema hoito tai muu palvelu toteutetaan saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Kolttien kyläkokous painottaa, että saamelaisten kielellisten oikeuksien turvaamiseksi tarvitaan monipuolisia toimenpiteitä. Kyläkokouksen mukaan saamen kielilakiin tulisi lisätä erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa on tarpeen ja lakiin tulisi lisätä asiasta uusi säännös ottaen huomioon saamenkielisten henkilöiden kielellisten oikeuksien heikon toteutumisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tällä hetkellä sekä valmisteilla olevat suuret järjestelmämuutokset.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta pitää nykyistä ratkaisua mainita sosiaali- ja terveyspalveluista vain esitöissä epäonnistuneena ja yhtenä selityksenä nykyisille kielellisten oikeuksien toteutumisen ongelmille sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa. Lautakunta painottaa tarvetta säätää kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä riittävän selvästi itse laissa. Tältä kannalta lautakunta puoltaa myös sellaista säätämismallia, jossa lakiin lisätään uusi säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenpalveluissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että esitys sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetusta laista laajentaisi asiakkaan oikeutta käyttää saamen kieltä koskemaan nykyisen maantieteellisen alueen lisäksi muiden kuin kotiseutualueella tuotettavien palveluiden osalta nykyisen Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin alueelle, joka tulisi osaksi perustettavaa Lapin maakuntaa. Järjestämislain 6 §:n sääntely turvaisi siten saamen kielen käytön nykyisen kaltaisesti sote-palveluiden osalta, kuitenkin nykyistä laajemmalla maantieteellisellä alueella. Tästä sääntelystä huolimatta sosiaali- ja terveysministeriö pitää perusteltuna, että sote-palveluihin liittyvistä kielellisistä oikeuksista säädettäisiin myös saamen kielilaissa, joka toimisi saamen kieleen liittyvissä oikeuksissa yleislakina. Sääntelyn tulisi kuitenkin myös saamen kielilaissa noudattaa sote-palveluiden osalta edellä mainittua järjestämislain sääntelyä.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan säädösteknisesti sote-palveluista voitaisiin harkita otettavan 2 §:n soveltamisalaa koskevaan säännökseen soveltamisalan rajaus Lapin maakunnan sote-palveluja koskien tai ottaa 2 §:ään uusi erillinen momentti, jossa rajattaisiin sen estämättä, mitä 2 § 1 momentissa sanotaan, sote-palvelujen osalta Lapin maakunnan velvoitteita taikka vaihtoehtoisesti ottaa sote-palveluista saamen kielilakiin oma pykälänsä. Valittava säädöstekninen ratkaisu riippuu myös siitä, sovellettaisiinko Lapin maakuntaan muiden sektorien osalta laajempaa velvoitetta kuin sote-palveluissa.

Sodankylän kunnan mukaan olisi selkeämpää, jos kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa todettaisiin lain 32 §:ssä, vaikka kyseessä olevien oikeuksien toteutumiseen vaikuttaa oleellisesti myös kelpoisuusehdot täyttävän henkilöstön puute työmarkkinoilla.

Myös Lapin aluehallintoviraston mukaan saamen kielilakiin tulisi lisätä erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa.

Valtiovarainministeriö puolestaan toteaa, ettei saamen kielilakiin tarvita erillistä säännöstä kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, koska asiaa koskeva sääntely sisältyy hallituksen esitykseen HE 15/2017 sisältyvään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ään. Valtiovarainministeriön mukaan uudistuksen jatkovalmistelussa on lisäksi

tarpeen varmistaa, että saamen kielilaki tulee asianmukaisesti sovellettavaksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa annettavan lain nojalla tuotettavissa palveluissa.

Inarin kunnan mukaan erillistä säädöstä ei tulisi sisällyttää lakiin, koska lain soveltamisala on määritelty riittävästi. Metsähallitus katsoo, että asiasta on säädettävä tarvittaessa erikseen. Lapin liiton mukaan saamen kielilaissa saamen kielen velvoite tulisi rajata saamen kotiseutualueen sote-keskuksiin (17 §).

Enontekiön kunta toteaa, että saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisalueella tulisi turvata laintasoisella säännöksellä. Kyse on ihmisten yhdenvertaisuudesta, jonka tulisi toteutua myös käytännössä.

Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmiliih ry pitää tärkeänä, että maininta tai mahdollisesti erillinen pykälä saamelaisten oikeuksista omakielisiin sote-palveluihin käytännön asiointitilanteissa sisällytetään joko kielilakiin tai sote-järjestämislakiin. Yhdistys toteaa, että lain perusteluihin jäävä maininta ei nykyisellään toteudu riittävästi, ja palveluiden muuttuessa ja keskittyessä suuriin keskuksiin ajantasainen ja velvoittava laki asiakkaan kielellisistä oikeuksista on entistä tärkeämpi.

SámiSoster ry pitää ensiarvoisen tärkeänä sitä, että saamelaisten oikeus saada omakielisiä ja oman kulttuurinsa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluja ainakin saamelaisalueella turvataan riittävän täsmällisellä ja palvelujen järjestäjää yksiselitteisesti velvoittavalla laintasoisella säännöksellä. Säännös pitäisi kuitenkin ottaa sote- ja maakuntauudistukseen liittyvään lakiesitykseen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Säännöksen tulisi olla yhteneväinen lakiesitykseen sisältyvien suomen- ja ruotsinkielisiä palveluita koskevien säännösten kanssa. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kyse on viime kädessä saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa myös käytännön tasolla.

4. Onko esityksessä otettu riittävästi ja tarpeeksi kattavasti huomioon meneillään oleva maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistus ja sen tuomat muutokset?

Saamelaiskäräjät painottaa, että uudistettavassa saamen kielilaissa tulee turvata täsmällisesti saamelaisten kielelliset oikeudet Lapin maakunnan liikelaitoksissa ja niiden johtokunnissa sekä maakunnan toimielimissä. Saamelaiskäräjät edellyttää, että saamen kielilakia koskevassa uudistuksessa huolehditaan siitä, että 6 , 16 ja 17 §:ien velvoittavuus ei heikkene sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen siirtyessä kunnilta maakunnille. Lain 16 §:ään tulee lisätä maakunnan liikelaitoksen johtokunta ja 17 §:ään tulee kirjata myös Lapin maakunnan liikelaitokset.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja Lapin aluehallintovirasto toteavat, ettei saamen kielilain uudistus yksinään riitä turvaamaan saamelaisten kielellisten oikeuksien tosiasiallista toteutumista sosiaali- ja terveyspalveluissa ja maakunnan palveluissa, vaan näiden oikeuksien toteutumiseksi tarvitaan monipuolisia toimenpiteitä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että ottaen huomioon saamenkielisten henkilöiden kielellisten oikeuksien heikon toteutumisen sote-palveluissa tällä hetkellä sekä valmisteilla olevat suuret järjestelmämuutokset, kielellisten oikeuksien toteutumista

tukisi lakiin otettava erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa. Lapin aluehallintoviraston mukaan uudistuksen riittävyteen vaikuttavat itse lain kirjausten ohella myös kääntämis- ja tulkkauspalveluiden saatavuus ja viranomaisten saamen kielten taito.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta korostaa, että nyt käsillä olevassa lakihankkeessa pitää seurata erityisesti sitä, millaiseksi sote-uudistus lopulta muodostuu ja miten esimerkiksi yhtiöittäminen ja valinnanvapaus vaikuttavat saamelaisten kielellisiin oikeuksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa. Myös Suomen kuntaliitto muistuttaa, että maakunta- ja sote-uudistuksessa on vielä paljon epäselvyyksiä, varsinkin valinnanvapauteen liittyen. Siksi on tärkeää seurata miten lait etenevät, turvata kielelliset oikeudet kyseisissä laeissa sekä arvioida, miten uudistus vaikuttaa saamelaisten tosiasiallisiin mahdollisuuksiin saada palvelua omalla äidinkielellään.

Useat lausunnonantajat huomauttavat, ettei lakiesitys ole ajan tasalla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen ja maakuntauudistuksen osalta (valtiovarainministeriö, Lapin sairaanhoitopiiri, SámiSoster ry).

Valtiovarainministeriö toteaa esityksen 2 §:n 5 momentin osalta, että hallituksen esitykseen 15/2017 sisältyy muun muassa maakuntalaki, jossa ei ole säännöksiä maakunnan palvelulaitoksesta, vaan palvelulaitos korvattiin esityksen jatkovalmistelussa lain 9 lukuun otetuilla säännöksillä maakunnan liikelaitoksesta. Tämän johdosta esitystä ja sen perusteluita tulee korjata. Lain 6 §:n toisen virkkeen osalta valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotuksessa myös virkkeen jälkimmäisessä osassa on harhaanjohtavasti ja tarpeettomasti mainittu myös Lapin maakunta, joka tulisi poistaa kyseisestä kohdasta. Valtiovarainministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa on selvitettävä, tulisiko liikelaitoksia sekä valtion, maakunnan tai kunnan omistamia yhtiöitä koskevan 17 §:n koskea myös maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvia palveluja tuottavia yhteisöjä ja säätiöitä eli asiakkaan valinnanvapauden piiriin kuuluvien palvelujen tuottajia.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että uusi 2 §:n 5 momentti lain soveltamisesta maakunnan palvelulaitokseen lienee tarpeeton, koska kielilaki tulisi sovellettavaksi jo 2 § 1 momentin perusteella maakuntien liikelaitoksiin, kun siinä mainitaan Lapin maakunta.

Lapin sairaanhoitopiiri tähdentää, että esitys tulee saattaa käsitteiden osalta yhdenmukaiseksi maakunta- ja sote-lainsäädännön kanssa, sillä maakuntalaissa tarkoitettu palvelulaitos on jatkovalmistelussa muuttunut liikelaitokseksi, joka lienee osa maakuntaa eikä itsenäinen oikeushenkilö.

Lapin liiton mukaan on perusteltua, että oikeus saamen kielen käyttämiseen laajennetaan saamelaisten kotiseutualueelta koko Lappiin, koska maakuntalaissa on määritetty erityinen saamen kielen tehtävä Lapin maakunnalle. Samalla on huomioitava, että laajennus aiheuttaa kustannuksia, joihin on osoitettava resurssit. Lapin liitto tähdentää, että saamen kielilaista aiheutuvat kustannukset tulee korvata täysimääräisinä.

Metsähallituksen ja Sodankylän kunnan mukaan maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistus on otettu esityksessä riittävästi huomioon.

Enontekiön kunta pitää tärkeänä, että saamen kielilaisissa turvataan saamelaisten kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta Lapin maakunnassa ja sen liikelaitoksissa ja toimielimissä sekä palveluja tuottavissa yhtiöissä. Lisäksi maakunnalle tulee osoittaa riittävä rahoitus kielilain vaatimusten täyttämiseksi.

Inarin kunnan mukaan lakiesityksessä on otettu riittävästi huomioon kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa muutoin, mutta pykälään 25 § 1 momenttiin esitetään muutosta niin, että oikeus palkalliseen virkavapauteen on myös 2 momentissa mainitulla maakunnan virkamiehellä tai työntekijällä. Inarin kunta toteaa, että valtion tulee edistää saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta huolehtimalla valtion taloudellisesta vastuusta (31 §), ja valtionavustuksen tulee kattaa todelliset kustannukset. Valtion erillisrahoituksen tulee kattaa maakunnalle tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimisesta aiheutuvat kustannukset.

SámiSoster ry viittaa esityksen 6 ja 16 §:iin, joissa puhutaan ainoastaan Lapin maakunnan toimielimistä, ja esittää huolensa, että esitysluonnoksesta saa käsityksen, että maakuntien liikelaitoksiin sovellettaisiin vain osaa lain säännöksistä. Koska maakunnan liikelaitoksesta on tulossa varsin merkittävä toimija sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa, saamelaisten kielellisten oikeuksien täysimääräinen toteutuminen tulisi turvata myös tämän liikelaitoksen hallinnossa.

5. Onko esityksessä huomioitu oikein viittaukset muuhun lainsäädäntöön?

Suurin osa lausunnonantajista ei kommentoinut kysymystä tai totesi, ettei asiassa ollut huomautettavaa.

Saamelaiskäräjien mukaan esitykseen tulee lisätä maininta alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevaan eurooppalaiseen peruskirjaan liittyvistä Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksista edellisiltä raportointikierrokselta ja lisäksi 32 §:ään tulee lisätä viittaus terveydenhuoltolakiin (1326/2010) ja lakiin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (nk. vanhuspalvelulaki 980/2012).

Lapin aluehallintoviraston mukaan saamen kielilain tulisi olla nykyistä selkeämmin velvoittava myös muussa lainsäädännössä, esimerkiksi kuntalaisissa ja uudessa maakuntalaisissa, laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä niiden yhteisessä voimaannpanolaisissa, sekä saamelaisten kotiseutualueella toimivien ja palveluja tuottavien organisaatioiden, esimerkiksi Metsähallituksen, rajavalvonnan ja Tullin osalta.

Sodankylän kunnan mukaan viittaukset muuhun lainsäädäntöön on otettu riittävällä tavalla huomioon.